

УДК 339.922:338.3

Аліна Григоренко

**СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖ ГЛОБАЛЬНИМИ ТЕНДЕНЦІЯМИ
ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ ІНТЕРЕСАМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Аліна Григоренко

**ПРОТИВОРЕЧІЯ МЕЖДУ ГЛОБАЛЬНЫМИ ТЕНДЕНЦІЯМИ
И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ИНТЕРЕСАМ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО
КОМПЛЕКСА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

Alina Grygorenko

**CONTRADICTIONS BETWEEN GLOBAL TENDENCIES AND NATIONAL
INTERESTS OF THE INDUSTRIAL COMPLEX OF NATIONAL ECONOMY
DEVELOPMENT**

Розглянуто сучасний аспект феномену глобалізації. Висвітлено вплив глобалізаційних процесів на розвиток промислових комплексів національних економік завдяки діалектичній єдності та суперечностей глобальних та національних інтересів розвитку. Обґрунтовано, що входження країни у глобальні та інтеграційні процеси, крім нових можливостей, несе в собі нові ризики і загрози. Це зумовлює необхідність усебічного врахування сучасних глобальних тенденцій під час формування національної стратегії розвитку, оцінювання власних можливостей і реального стану промислового комплексу національної економіки з метою адекватного та своєчасного реагування на виклики глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, національні інтереси, суперечності, промисловий комплекс, національна економіка.
Бібл.: 9.

Рассмотрен современный аспект феномена глобализации. Освещено влияние глобализационных процессов на развитие промышленных комплексов национальных экономик благодаря диалектическому единству и противоречиям глобальных и национальных интересов развития. Обосновано, что вхождение страны в глобальные и интеграционные процессы, кроме новых возможностей, несет в себе новые риски и угрозы. Это вызывает необходимость всестороннего учета современных глобальных тенденций при формировании национальной стратегии развития, оценки собственных возможностей и реального состояния промышленного комплекса национальной экономики для адекватного и своевременного реагирования на вызовы глобализации.

Ключевые слова: глобализация, национальные интересы, противоречия, промышленный комплекс, национальная экономика
Библ.: 9.

Current aspect of globalization phenomenon is investigated within the article. Influence of the globalization processes on the development of the industrial complexes of the national economics due to unity and contradictions of the global and national interests of the development was presented. It was substantiated that the occurrence of the country into the global and integration processes, except new opportunities, carries in itself new risks and threats. That provides the need to take fully into account current global tendencies when generating national strategy of the development, evaluation of own possibilities and real state of the industrial complex of national economy for adequate and timely response to the challenges of globalization.

Key words: globalization, national interests, contradiction, industrial complex, national economy.

Bibl.: 9.

JEL Classification: F 62

Постановка проблеми. В останню чверть ХХ століття світова економіка перейшла на новий етап свого розвитку, який характеризується активізацією процесів глобалізації в усіх сферах економіки. Це безпосереднім чином впливає на стан і розвиток національних економік, формування промислових комплексів країн. Особливу гостроту проблема інтеграції у світовий господарський простір набула для молодих незалежних держав, які ще не позбулися рис транзитивної економіки з неусталеним ринковим порядком. З одного боку, неможливо будувати сучасну національну економіку та її базовий елемент – промисловий комплекс – без активної співпраці зі світовими структурами, спираючись на автаркічні засади. З другого – непоодинокі приклади, коли безоглядне підпорядкування зовнішнім факторам підриває національну економіку, знесилює промисловий комплекс, держава втрачає необхідну міру самодостатності, незалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні глобалізацію представляють і як процес, і як нову ідеологію, і як етап розвитку людської цивілізації, і як неминучу

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

стадію історичної динаміки. Західні й вітчизняні вчені пропонують цілий спектр визначень глобалізації. Її дослідженню присвячені праці М. Інтрілігейтора, Гжежога В. Колодко, М. Делягіна, Дж. Сороса, Х. Зібберта і Х. Клодта, І. І. Лукашука, У. Бека, Д. Хелда. Однак у наукових роботах цих науковців визначення глобалізації відбивають лише загальні риси глобальних процесів. У них відображена тільки частина елементів, що входять у поняття глобалізації, тому вони не розкривають його до кінця.

Більш повну наукову обґрунтованість і змістовність концепція глобалізації здобуває у працях тих учених, які пов'язують глобалізацію з якісно новими рівнями інтегрованості, цілісності і взаємозалежності світу. У визначеннях О. Дзюблюка, А. Ельянова, Е. Кочетова затверджується сприйняття глобалізації як процесу взаємодії різних взаємопов'язаних елементів цілісного світу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак зазначені підходи, ретельно описуючи зовнішні форми прояву глобалізації в сучасний період, не розкривають глибинної сутності цього процесу, яка породжує усі ці різноманітні форми його прояву і водночас свідчить про його об'єктивність, історичну неминучість.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення впливу глобалізації на розвиток промислових комплексів національних економік завдяки діалектичній єдності та суперечностей глобальних та національних інтересів розвитку.

Виклад основного матеріалу. Витоки сучасної теорії глобалізації можна знайти у працях класиків, що досліджували соціально-економічні процеси, які відбувались за становлення і руху індустріальної економіки. Матеріальну основу сучасної глобалізації заклала техніко-технологічна база, яка притаманна капіталістичному індустріальному виробництву. Перетворення окремих, індивідуально відособлених, роздроблених процесів виробництва в єдиний процес вважається закономірним результатом великого машинного виробництва. Концентрація виробництва і капіталу в умовах індустріальної економіки призводить до зростання його масштабів, розміру підприємств. Індивідуально відособлені великі виробництва зливаються спочатку в національні монополістичні об'єднання, які з часом переростають у національні межі і перетворюються у транснаціональні корпорації. Цей процес характеризувався як космополітезація або усупілізація виробництва у світовому масштабі. У ХХ сторіччі він набув неабиякої енергії, що призвело, як вище зазначалось, до панування ТНК у світовому господарстві. Перехід на рейки постіндустріального суспільства з його новими технічними, технологічними, організаційними можливостями ще більш активізує процес. Сучасне виробництво з усіма його складовими: виробничими, інформаційними, транспортними, фінансовими тощо набуває якісно нового глобального масштабу. Тому обґрунтованими слід вважати теоретичні підходи до поняття глобалізації, що відображають наведені вище аргументи. Сутність глобалізації пропонується визначати таким чином: глобалізація – це історично об'єктивний закономірний процес перетворення роздробленого індивідуально відособленого виробництва в єдиний суспільний процес, що досяг світового рівня. Глобалізація – технологічна істина, яка обумовлена загальним напрямом науково-технічного прогресу на стадії індустріального та постіндустріального суспільства. Тому протистояти глобалізації майже неможливо. Інша справа – наслідки глобалізації, що у сучасних соціально-економічних умовах можуть набувати негативного характеру. Процес перетворення індивідуально відособлених виробництв у сукупно суспільний обумовив вектор розвитку відносин власності: від індивідуальної через акціонерну в межах національного виробництва – до транснаціональної. Коли інтереси ТНК, які панують у світовій економіці, порушують національні інтереси або загальнолюдські інтереси в їх різноманітних формах, це викликає справедливий опір.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Глобалізація проявляється як тенденція перетворення світового господарства в єдину зону з єдиним економічним, політичним, соціокультурним, інформаційним простором, у межах якого безперешкодно переміщуються капітали, товари, послуги та інформація, стимулюючи тим самим розвиток сучасних інститутів і механізмів їх взаємодії.

Глобалізаційний процес відрізняють всебічність, тобто поєднання економічної, політичної та соціокультурної інтеграції; масовість, тобто залучення всіх соціальних верств; планетарність (тенденція до поширення на всю земну кулю); спонтанність (мимовільність, самоорганізація), тобто відсутність у інтеграційних процесів зовнішнього джерела у вигляді спеціального організатора, і хаотичність – невпорядкованість інтеграційних процесів.

Необхідно виділити такі специфічні особливості феномену глобалізації.

По-перше, глобалізація – це сучасний, об'єктивний і необоротний процес, притаманний постіндустріальному суспільству, етап тривалого історичного процесу інтернаціоналізації ринку і виробництва, формування фінансового капіталу, який проходить через всі цивілізації і всередині кожної.

По-друге, глобалізація – не просто новий етап інтернаціоналізації або новий рівень інтегрованості економічної діяльності. Це якісно новий стан світової економіки, який виник на певному часовому рубежі – наприкінці ХХ і триває в ХХІ столітті.

На сьогодні у розвинених країнах немає єдиного підходу щодо наслідків процесу глобалізації. Якщо фахівці США і Великобританії вважають глобалізацію абсолютним благом (М. Інтрілігейтор, Т. Фрідман та ін.), то вчені інших країн, у першу чергу Німеччини, Франції, Японії (М. Мієсі, Г. Ерлер та ін.) відносяться до цього явища з надзвичайною обережністю.

Оцінюючи позитивний вплив процесу глобалізації на розвиток країн і регіонів світу, лауреат Нобелівської премії Д. Стігліц зазначає, що відкриття нових ринків для міжнародної торгівлі допомогло багатьом країнам здійснити швидке економічне зростання. Стимульоване експортом зростання було центральним пунктом промислової політики, що збагатило значну частину Азії та суттєво поліпшило життя мільйонів. Завдяки глобалізації збільшилася тривалість життя у багатьох народів світу, підвищився їхній життєвий рівень. Глобалізація зменшила почуття ізоляції, яке гостро відчувалося у країнах, що розвиваються, і відкрила багатьом із них доступ до знань у такому масштабі, що є на багато вищим від можливостей навіть найбагатших громадян будь-якої країни сто років тому [1, с. 22.]. Дж. Сорос також вважає, що глобалізація є благом. Оскільки держави проявляють тенденцію до зловживання своєю владою; глобалізація ж передбачає такий ступінь свободи, який не здатна надати жодна держава у світі. Вільна конкуренція у глобальному масштабі вивільняє творчу енергію та ініціативу і стимулює технологічні інновації [2, с. 19].

Серед позитивних наслідків є те, що глобалізація також створює тверду основу для вирішення загальних проблем людства, наприклад, екологічних, що обумовлено об'єднанням зусиль світової спільноти і координацією дій у різних сферах. Також глобалізація сприяє спеціалізації і поглибленню міжнародного поділу праці. В її умовах кошти і ресурси розподіляються більш ефективно, що сприяє підвищенню середнього рівня життя. Важливою перевагою глобалізаційних процесів є економія на масштабах виробництва, що потенційно може привести до скорочення витрат і зниження цін, а отже, до стійкого економічного зростання країни.

Визнаючи безповоротний об'єктивний характер глобалізації, її в цілому прогресивний вплив на розвиток людства, не можна оминати тих гострих суперечностей інтересів головних акторів процесу глобалізації: транснаціональних корпорацій і національних економік. В особі перших виступають представники ТНК, їхні лобісти в міжнародних

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

організаціях. Ці інтереси полягають у завоюванні та закріпленні позицій на світовому ринку, незважаючи на національні кордони, національні інтереси. В особі других – державні діячі, громада, національний бізнес, що заінтересовані у збереженні самодостатності національної економіки, соціальної рівноваги, відповідно, культури, моралі іншого. Можна погодитись з визначенням економічного національного інтересу країни у глобальному вимірі, яке дав А. Поручників: «Національні інтереси – життєво важливі права і свободи людини, гарантії яких визначають зміст і спрямованість діяльності держави і направлені на забезпечення її громадянам світових стандартів життя» [3, с. 29].

Це безпосередньо відноситься до розвитку промислових комплексів як базових елементів національних економік. Безоглядний рух у бік глобалізації має наслідком дуже негативні наслідки: перехід від багатогалузевої до моногалузевої економіки, деградація внутрішнього ринку, порушення внутрішніх різноманітних економічних, соціальних, побутових зв'язків інші.

Слід зауважити, що чим менш розвинена країна, тим більш негативно в ній сприймається глобалізація. Наприклад, у країнах Африки вчені, представники політичної та бізнес-еліти майже повсюдно єдині у своєму негативному ставленні до глобалізації [4].

Індійський учений Г. Капур вважає, що глобалізація «відображає ідеологію ринку, правила, роботи якого диктуються МВФ, Світовим банком, лідерами «великої сімки», причому США грають на цьому глобалізованому ринку роль переможця у холодній війні» [5]. Незважаючи на виступи прихильників глобалізації та лібералізації, у країнах багатой Півночі, вважає науковець, знижуються зарплати і зростає безробіття. Що ж стосується Півдня, то його населення максимальною мірою страждає від глобалізації: нові західні цінності руйнують традиційні соціальні структури, не встигаючи створювати на заміну їм працюючі альтернативи, «оскільки велика частина населення світу не отримує благ від глобалістів ...» [5].

Інший китайський учений Е. Цзян відзначає, що найбільший вплив глобалізації полягає у зниженні можливостей держав здійснювати свій суверенітет у відносинах з іншими державами. Він стверджує, що хоча «глобалізація економіки дає можливість державам сподіватися на досягнення прогресу в економіці шляхом регіоналізації, змінює їх самодостатнє становище, об'єктивно приводячи до того, що державний суверенітет перестає бути, як раніше, священним і недоторканим» [6].

Відомий український науковець О. Білорус стверджує, що глобалізація призводить до незворотної деформації двох основних механізмів ринку. По-перше, змінюється характер головної рушійної сили прогресу капіталістичної економіки – ринкової конкуренції. Глобальна конкуренція спричинює глобальну монополізацію економіки і позбавляє шансів на змагальність не тільки окремих товаровиробників, а й цілі країни. Чимало з них під ударами глобальної монополізації виробництва втрачають можливість досягнення рівня міжнародної конкурентоспроможності й перетворюються на безнадійні країни. По-друге, глобалізація остаточно знищує вільний ринок. Вихід на нього нових неглобальних країн дуже ускладнений або закритий [7, с. 4].

До негативних наслідків глобалізації більшість учених відносять, насамперед, нерівномірність зростання матеріального добробуту різних соціальних верств і значне збільшення соціально-економічної нерівності між регіонами.

На посиленні нерівності, закріпленні поділу світу на багаті і бідні країни у процесі глобалізації, яка відбувається у теперішній час, наголошує Е. Райерт. У своїй нещодавно опублікованій монографії, присвяченій цій проблемі, він доходить висновку: «історія доводить, що симетрична вільна торгівля, тобто між країнами, що знаходяться приблизно на одному рівні розвитку, йде на користь обом сторонам. Несиметрична вільна торгівля приводить до того, що бідна країна спеціалізується на бідності, а багата – на багатстві»

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

[8, с. 83]. Дослідник наголошує на необхідності зміцнення промислового потенціалу країни для успішної діяльності на світовому ринку і в той же час констатує несприятливість глобальних умов для бідних країн: «розвинена країна із стійкою промисловістю не постраждає від «природних» сил ринку. Але сьогоднішнім бідним країнам «природні» сили ринку приносять деіндустріалізацію і бідність, що росте» [8, с. 84].

Глобалізація як складний за своєю структурою процес є об'єктивним результатом розвитку виробничих сил та відповідних їм економічних відносин, а з іншого – суб'єктивний як результат певної політики, яка проводиться найбільш потужними країнами. У цій роздвоєності приховується одна з суперечностей глобалізації. З одного боку, суб'єктивний глобалізм використовує об'єктивний процес розподілу праці з метою реалізації своїх економічних інтересів та переформатовує міжнародні зв'язки у бажаних для себе напрямках для отримання доступу до економічних та фінансових ресурсів. З іншого – об'єктивна глобалізація, маючи на меті формування простору здійснення ефективного обміну для максимального задоволення потреб кожної особи у світовому суспільстві, обмежує можливості суб'єктивних глобалістів, які прагнуть досягнення індивідуальної мети. Тобто провідною суперечністю глобалізаційних процесів є суперечності між глобальними інтересами, потребами світового економічного і політичного розвитку та прагненнями національних держав до збереження власної ідентичності й суверенності. Будь-яка країна, що прагне уникнути маргінального і периферійного стану, має інтенсивно включатися у глобалізаційні та інтеграційні процеси, проте не повинна «розчинитися» у загальному глобалізаційному просторі.

Найбільш активно інтеграція України у світогосподарську систему почала розвиватися у ХХІ столітті. І це є цілком зрозумілим і виправданим, оскільки, як справедливо зазначає О. Г. Білорус, «шлях України в глобальний простір є неминучим і безальтернативним. Суверенна держава такого масштабу, місця і геостратегічної ролі не може залишатися в самоізоляції, оскільки це означало б не захищеність, а консервацію відсталості, низької міжнародної конкурентоспроможності і навіть співвідносну деградацію» [7, с. 4].

Нині існують спроби пояснити економічні труднощі України процесом глобалізації, що розвивається в навколишньому світі. Проте таке твердження не відповідає дійсності. У цьому питанні є актуальною погляд Гжежога В. Колодко, який вважає, що якщо іноді глобалізація справляє поганий вплив – то не тому, що глобалізація є чимось поганим, а з тієї причини, що уряд країни неспроможний проводити мудру й ефективну політику [9, с. 9]. Як показує світовий досвід, всюди (Фінляндія, Ірландія, Естонія та інші розвинені країни), де вдалася перебудова, спрямована на формування інформаційного суспільства і виробництва високих технологій і послуг, або вона вдало протікає, знижується залежність від глобалізації, тому там можна скористатися її перевагами (можливість дешевих закупівель, додаткового експорту), не відчуваючи для себе загрози, яка зачайлася в цьому процесі.

Отже, глобалізація, з одного боку, привнесла загрозу для країн, нездатних до неї пристосуватися, але, з іншого – створила шанс для удосконалення неефективної системи.

Глобалізація ставить Україну перед проблемою самовизначення цілей розвитку і місця в сучасному світі – чи буде це експортно-сировинна модель розвитку, чи модель повноправного партнерства на світовій арені. В зовнішньоекономічній діяльності Україні потрібно послідовно відстоювати, в першу чергу, свої власні національні інтереси, комплексний збалансований розвиток національної економіки, що є засадою для посилення позицій на світовому ринку.

Проблему національного розвитку України та визначення її національних інтересів слід розглядати враховуючи реальні перспективи країни у глобалізованій геополітичній структурі світу. Стратегія входження України у світовий простір має спиратися на іс-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

нуючі ресурсні можливості, її економічний, соціально-політичний і духовно-інтелектуальний потенціал.

Визначальну роль під час реалізації національних інтересів країни відведено промислому комплексу національної економіки. Він без перебільшення може бути кваліфікований як продукт суспільного прогресу і разом з тим – його генератор. Недостатній рівень розвитку промислового комплексу призводить до економічної відсталості багатьох країн та цілих регіонів, зубожіння народів, що проживають в них, з усіма соціальними наслідками, що випливають з цього.

Промисловий комплекс національної економіки утворює фундамент науково-технічного прогресу, економічного зростання, здійснює значний вплив на соціально-економічну ситуацію у країні, забезпечуючи реалізацію національних інтересів.

Розвиток галузей промислового комплексу, що існують на національному ринку, може значно програвати від процесів глобалізації. Через зростання відкритості ринку вони втрачають свої конкурентні переваги, на відміну від галузей, пов'язаних з експортом, які отримують переваги від зовнішньої торгівлі – більший приплив капіталу і кваліфікованої робочої сили. Зміна умов господарювання в таких галузях призводить до відтоку капіталу і скорочення робочих місць; вони змушені докладати додаткових зусиль, щоб залишатися конкурентоспроможними. Зниження витрат є одним з методів збереження своїх позицій. Скорочення робочих місць призводить до безробіття. Впровадження нових технологій вимагає перекваліфікації, тобто додаткових витрат. За короткий час виникають серйозні соціальні витрати. В результаті запускаються процеси перерозподілу робочої сили, і соціальні витрати можуть виявитися непомірно великими. Промисловий комплекс країни, що знаходиться на стадії розвитку, часто втрачає або відчуває загрозу втрати не тільки найважливіших своїх ресурсів, а й здатність до їх відтворення, що виключає для нього яку б то не було історичну перспективу. Крім того, незворотність відставання промислового комплексу країни, що розвивається, обумовлюється ще й знеціненням традиційних, «старих» ресурсів і технологій. Скрізь, де зберігаються старі продукти і методи виробництва, починає повністю відчуватися тиск конкуренції низьких цін і низьких виробничих витрат, який чиниться розвиненими країнами та ТНК.

Висновки і пропозиції. Засадою позитивного розв'язання суперечностей між сучасними глобальними тенденціями і національними інтересами на користь останніх є формування потужного промислового комплексу національної економіки, для якого характерні не тільки кількісні, але й високі якісні параметри. В умовах протистояння глобальним силам важливішою якісною характеристикою промислового комплексу національної економіки постає його системна цілісність.

Список використаних джерел

1. *Стиглиць Дж. Ю.* Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Ю. Стиглиць ; пер. с англ. Г. Г. Пирогова. – М. : Национальный общественно-научный фонд, 2003. – 304 с.
2. *Сорос Дж.* О глобализации / Дж. Сорос ; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : Эксмо, 2004. – 224 с.
3. *Поручник А. М.* Національний економічний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі : монографія / А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2008. – 352 с.
4. *Михеев В. В.* Глобализация и азиатский регионализм: Вызовы для России / В. В. Михеев. – М. : Ин-т Дальнего Востока, 2001. – 223 с.
5. *Kapur G.* Globalization and Culture: Navigating the Void / G. Kapur // The Cultures of Globalization. Duke University, USA. 1998. P. 192.
6. *Цзян Е.* О влиянии глобализации на международные отношения / Е. Цзян // Гонцзи гуанча. – 1998. – № 1. – С. 12.
7. *Білорус О. Г.* Стратегічні імперативи розвитку України в умовах глобалізації / О. Г. Білорус // Економічний Часопис–XXI. – 2001. – № 10. – С. 3–8.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

8. Райнерт Э. С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э. С. Райнерт. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.

9. Гжегож В. Колодко. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн : [пер. з пол.] / Гжегож В. Колодко. – К. : Основні цінності, 2002. – 245 с.

References

1. Stiglitz, J.E. (2003). *Globalizatsiia: trevozhnye tendentsii [Globalization and its Discontents]*. (G.G. Pirogova, Trans). Moscow: Natsionalnyi obshchestvenno-nauchnyi (in Russian).

2. Soros, G. (2004). *O globalizatsii [On Globalization]*. (A. Bashkirova, Trans). Moscow: Eksmo (in Russian).

3. Poruchnyk, A.M. (2008). *Natsionalnyi ekonomichnyi interes Ukrainy: ekonomichna samodostatnist u hlobalnomu vymiri [National and economic interests of Ukraine: self-reliance in the global world]*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).

4. Mikheev, V.V. (2001). *Globalizatsiia i aziatskii regionalizm: Vyzovy dlia Rossii [Globalization and Asian regionalism]*. Moscow: In-t Dalnego Vostoka (in Russian).

5. Kapur, G. (1998). *Globalization and Culture: Navigating the Void*. USA: The Cultures of Globalization. Duke University.

6. Tszian, E. (1998). *O vliianii globalizatsii na mezhdunarodnye otnosheniia [About globalization influence on the international relations]*. Gontszi guancha, no. 1, p. 1.

7. Bilorus, O.H. (2001). *Stratehichni imperatyvy rozvytku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Strategic imperatives of Ukraine development in conditions of globalization]*. *Ekonomichnyi Chasopys – Economic magazine*, no. 10, pp. 3–8 (in Ukrainian).

8. Reinert, E.S. (2011). *Kak bogatyie strany stali bogatymi i pochemu bednye strany ostaiutsia bednymi [How Rich Countries Got Rich and Why Poor Countries Stay Poor]*. Moscow: Izd. dom. Gos. un-ta Vysshei shkoly ekonomiki (in Russian).

9. Kolodko Grz.W. (2002). *Hlobalizatsiia i perspektyvy rozvytku postsotsialistychnykh krain [Globalization and perspectives of post socialistic countries development]*. Kyiv: Osnovni tsinnosti (in Polish).

Григоренко Аліна Анатоліївна – здобувач, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, 61166, Україна)

Григоренко Алина Анатольевна – соискатель, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харьков, 61166, Украина)

Grygorenko Alina – candidate, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Av., 61166 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: graa5@mail.ru